

ORIGEN I DELIMITACIÓ DE LA DIÒCESI DE SOLSONA

Antoni Pladevall

Antecedents

A finals del s. XVI, com a conseqüència de les reforma o contrarreforma impulsada pel concili de Trento (1545-1563) i de les inquietuds religioses del rei Felip II (1556-1598), es varen produir a casa nostra un seguit de fets que tingueren un fort impacte en la vida religiosa catalana. Aquí ens limitarem a evocar la reforma dels monestirs benedictins, la supressió de les canòniques augustinians i, amb elles, de l'orde canonical, i la creació de la diòcesi de Solsona.

L'any concret d'aplicació de les reformes monàstiques i de la supressió de l'orde canonical fou el 1592, i el de la creació del bisbat de Solsona el 1593, però una i altra estaven projectades i decidides de molts anys abans. Hem tractat monogràficament de les actuacions del rei Felip II a través dels seus visitadors canònics i de les seves instàncies a Roma, per reformar els benedictins i suprimir les canòniques augustinians, en un treball ara en curs de publicació (1), i per això aquí ens centrarem bàsicament en la creació de la diòcesi de Solsona, fet del qual s'acompleixen enguany els 400 anys.

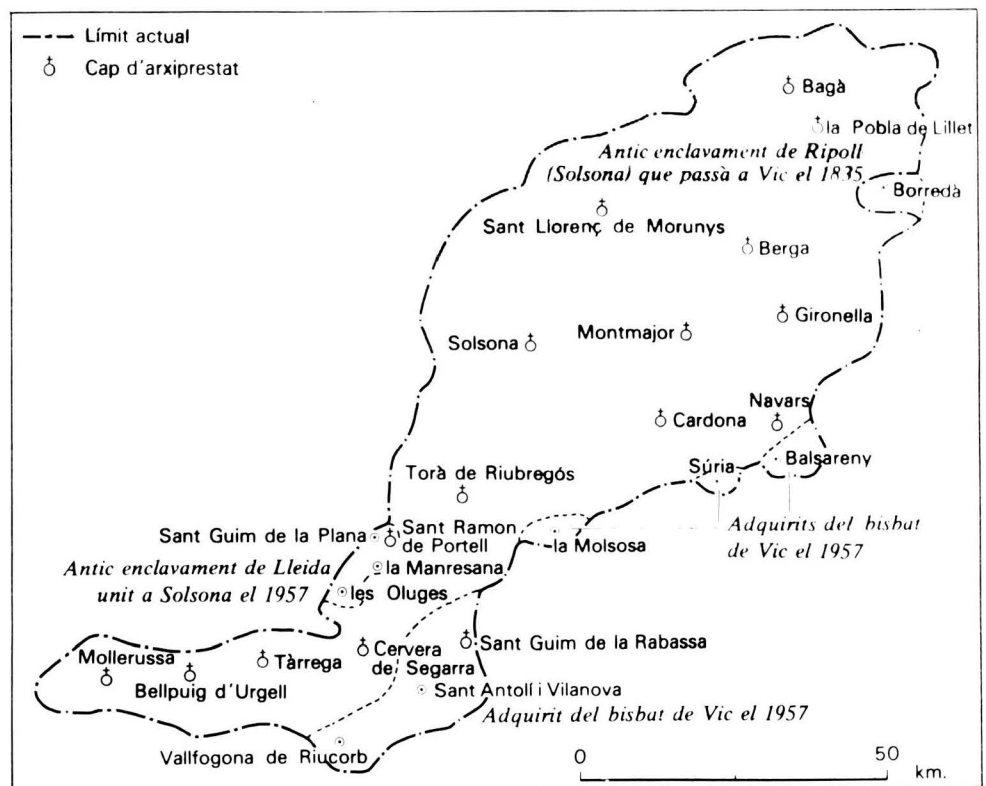
Aquesta creació no fou el fruit d'una improvisació, sinó que el caut rei castellà va planejar el fet uns vuit o més anys abans de dur-lo a terme.

El Dr. Antoni Llorens, un dels que més recentment ha tractat de la creació del bisbat de Solsona, comença el seu treball o apartat referent al fet amb unes exagerades prevencions contra els que diuen que el rei Felip II va voler crear la diòcesi de Solsona per evitar les infiltracions en els seus regnes de les influències protestants o hugonots (2), però el fet és que fou precisament per això. Els hugonots o protestants francesos, des dels volts del 1560, intentaren diferents infiltracions al país, en especial a la diòcesi d'Urgell, de la qual formava aleshores part integrant Solsona i la major part

del seu futur territori. A les regions properes a la frontera hi hagué un vertader estat de guerra contra les bandes del comte de Foix, formades bàsicament per hugonots, fins a finals del s. XVI. Un bon testimoni d'aquestes lluites el tenim en la correspondència de sant Josep de Calasanc entre els anys 1587 i 1591, època en què fou mestre de cerimònies i secretari del capítol catedralici de la Seu, i a partir del 1589 familiar del bisbe Andreu Capella, de la Seu d'Urgell (3).

Una política semblant a la que mouria el rei a crear la diòcesi de Solsona la va seguir a Bèlgica i a l'Aragó. A Bèlgica

va duplicar les seves diòcesis per posar una barrera als protestants de les Províncies Unides, sorgides de la unió d'Utrecht, que va acabar amb la creació d'Holanda o divisió dels antics Països Baixos; i a l'Aragó, ja l'any 1571, en temps del papa Pius V, va crear o ressuscitar les diòcesis de Jaca i de Barbastro. La primera, separant una unió que durava segles i restaurant amb un bisbe propi la diòcesi separada de Jaca, i en el segon cas féu renéixer una conflictiva diòcesi erigida el 1101 i integrada a Osca el 1148. En ambdós casos les noves diòcesis es feien a expenses principalment d'Osca, bé que en el cas de Bar-

Mapa del bisbat

bastre se li integraren setanta-quatre parròquies de la diòcesi de Lleida.

És molt probable que ja per aquest temps, o sigui, entorn el 1570, el rei castellà tingués la intenció de crear noves diòcesis a Catalunya, però de moment no tiraria la cosa endavant per les resistències internes a moltes disposicions de la corona i per la manca de recursos econòmics per dotar-les. L'estratègia reial de proporcionar-se recursos econòmics per a la seva política religiosa i no religiosa, la veiem repassant l'actuació de Felip II a casa nostra, sobretot en l'afer de la reforma i la supressió dels monestirs benedictins i de les canòniques augustinianes. Un indicatiu molt clar el tenim en la seva oposició al nomenament de nous abats per als monestirs i canòniques que quedaven vacants a partir del 1570, i el nomenament, en canvi, per a dits llocs, de segrestadors reials, que administraven i fiscalitzaven per delegació reial les rendes dels monestirs (4).

No sabem el moment en què el rei Felip II, d'acord amb les informacions dels seus confidents i dels visitadors de les cases monàstiques, va decidir que Solsona seria la seu d'una nova diòcesi, però estem segurs que fou molt aviat. A la ciutat de Solsona la notícia de l'intent reial de crear bisbats nous a Catalunya devia arribar a principis de l'any 1590, en canvi a Vic ho sabien des de principis de novembre de 1589, gràcies a la notícia que els va fer arribar des de Roma el canonge Sampsó. La notícia era un prin-

cipi que hi havia tres ciutats proposades per esdevenir capitals de la nova o noves diòcesis que el rei volia crear a Catalunya, i que eren Balaguer, Manresa i Solsona.

Confirma el que hem resumit el fet que les primeres diligències preses per la ciutat de Solsona són dels volts de l'11 de febrer del 1590, que és quan els còsols de Solsona varen enviar dos síndics al rei amb una carta demanant-li que escollís Solsona enfront de les altres ciutats designades o proposades. Diu textualment la carta: «i sabent que la ciutat de Balaguer i de Manresa pretenen que la nova catedral se ha de posar en una de dites ciutats, lo que seria manifest agravi desta vila...» (5). A Vic, en canvi, consta que el 4 de novembre de 1589 els canonges varen enviar dos delegats al consell de la ciutat perquè els informessin que, d'acord amb la informació que des de Roma els ha enviat al canonge Sampsó, el rei Felip II havia proposat al Papa la creació de tres nous bisbats amb capitalitat a Solsona, Manresa i Balaguer, i expliquen que el rei disposa que si no podien ésser tres diòcesis almenys que fossin dues, sempre però, amb preferència de la vila de Solsona (6).

Ben aviat la notícia es va esbombar a tot el país, i consta que les ciutats de Manresa i de Balaguer, com la Solsona, varen enviar memorials a Madrid i síndics per tal d'atreure's la simpatia o decisió favorable del rei. Com sabem que succeí amb els de Solsona, aquests síndics feren córrer el diner i buscaren tota

mena de mitjans per arribar a influir en el rei, però tot fou endebades, perquè la decisió reial ja estava presa, tot i que la cúria reial no va dir res de moment a cap de les ciutats interessades. Se sap això per dues cartes enviades i signades pel mateix rei Felip II des de Madrid, el 19 de març de 1590, una tramesa al seu ambaixador a Roma, el comte-duc d'Olivares, i l'altra al propi papa Sixt V. Consta per elles que el rei ja tenia decidida la divisió de la diòcesi d'Urgell pel fet d'ésser molt gran, de terreny aspre i «frontera de herejes», i que per això volia «erigir y instituir de nuevo una iglesia cathedral del monasterio de Ntra. Sra. de Solsona como más cómoda y conveniente de todas las demás por las causas y razones que se contienen en el papel que desto trata» (7).

És molt lògic que tot això hagués estat ben preparat i tractat amb el nou bisbe d'Urgell, el famós cartoixà Andreu Capella, que fou visitador apostòlic i reial dels monestirs benedictins i les canòniques augustinianes de Catalunya des del 1586 (8). Per aquest motiu el rei el va nomenar bisbe d'Urgell el 1588, diòcesi en què va tenir com a familiar i visitador a sant Josep de Calasanç.

La creació de la diòcesi

És evident que la supressió de les canòniques augustinianes i de molts petits monestirs o priorats, com St. Llorenç de Morunys, St. Celoni i St. Ermenter de Cellers, St. Pere de Clarà, etc., deixava vacants i a disposició del projecte reial una gran quantitat de béns materials per poder dotar la nova diòcesi, puix és evident per les cartes reials que el 1590 el rei ja s'havia decantat per crear únicament una sola diòcesi a Solsona.

Això, però, no ho sabien les altres ciutats de Manresa i de Balaguer, i per això continuaren enviant memorials i síndics a la cort reial entre 1590 i 1593. Seria un treball útil i interessant recollir i estudiar els informes i tràmits enviats a Madrid, perquè ens fornirien notícies molt importants sobre l'època i estat de cada població, tot i les evidents exageracions que trobem en l'únic memorial que coneixem, el de Solsona, publicat en extracte (9).

Sens dubte el rei es va decidir per Solsona per la seva posició geogràfica, i sobretot perquè la ciutat, aleshores encara només una vila, era al lloc més pacífic, aïllat i a propòsit per ésser una

El canal d'Urgell.

capital religiosa on el rei volia que es formessin sacerdots preparats per combatre l'heretgia i la ignorància.

Solsona, en aquell moment, devia ser una població que tindria al voltant de 3.000 habitants, mentre que Manresa passava dels 4.500 i Balaguer tenia també un mínim de 4.000 habitants. És difícil donar xifres exactes perquè no hi ha cap cens massa fiable d'aquesta època (10), i les relacions que donaven els diferents llocs en els seus informes són exagerats per l'intent d'abocar tots l'aigua al seu molí. Així, l'informe enviat a Madrid el 1590 per decidir el rei a favor de Solsona, abans ja citat, comença dient que Solsona és molt populosa, i que tenia 600 focs o famílies o més i, com hem vist, cinc anys després ja li atribueixen 700 focs.

La definitiva creació de la diòcesi va tenir lloc l'any 1593, amb una butlla datada de l'1 d'agost, precisament just un any després de la butlla que extingia la canònica augustiniana. Abans d'expedir la butlla, el papa Climent VIII, el 19 de juliol anterior, havia fet un comunicat informant d'aquesta decisió el col·legi cardenalici. El rei Felip II, pel seu costat, va voler ratificar el fet amb una reial cèdula, expedida el 30 de juliol de 1594, per la qual aixecava l'antiga vila de Solsona al rang de ciutat, perquè així gaudís d'una categoria digna d'una capital de diòcesi.

Tanmateix, la publicació i posada en pràctica de la butlla es va diferir fins al 20 de febrer de 1595, moment en què va prendre possessió delegada de la diòcesi el seu primer bisbe Lluís Sanç, que havia estat nomenat bisbe de Solsona per una altra butlla papal del 3 d'octubre de 1594.

El primer bisbe, Lluís Sanç i Manegat, va néixer a Puigcerdà l'any 1547, fou rector d'Ur de Cerdanya, i després passà a Roma, on obtingué el nomenament de canonge de la Seu d'Urgell. Fou vicari general de la Seu d'Urgell el 1574, i al cap de poc passà a Barcelona com a canonge i amb altres càrrecs eclesiàstics i administratius, fins que fou elegit bisbe d'Elna (1593), càrrec que el 1594 se li va permutar pel de primer bisbe de Solsona. En realitat no va establir la seva residència a Solsona fins al 26 de novembre de 1596. Era per tant un home del país que coneixia bé la diòcesi d'Urgell.

Segons la butlla papal d'erecció de la nova diòcesi, el bisbe o la mitra de Sol-

Tàrraga.

JOAN RIBERA

sona es dotaven amb les rendes de l'antic abadiat de Sta. Maria de Solsona i les del priorat de St. Llorenç de Morunys; les quatre dignitats canòniques de degà, ardiaca, xantre i tresorer, es dotaven amb les rendes de l'antic abadiat de Sta. Maria de Vilabertran, i els dotze canònics simples que formaven el seu capítol amb les rendes que ja cobraven els antics canonges augustinians de Solsona i amb les del priorat de Sta. Maria de Roca-rossa (Tordera), de la diòcesi de Girona, les de St. Pere de Clarà (Argentera) de la diòcesi de Barcelona i les dels priorats de Sta. Maria de Gualter (baronia de Rialb) i dels de St. Celoni i St. Ermenter de Cellers (Llanera de Solsonès) de l'antiga diòcesi d'Urgell. Finalment, per al manteniment de l'edifici o fàbrica de la catedral i per a la seva sagristia se li varen assignar les rendes dels priorats de Sta. Maria de Serrabona i de St. Pere de Castellnou, ambdós del bisbat d'Elna, al Rosselló o Conflent.

La possessió d'aquestes rendes no fou fàcil, i algun lloc, com Vilabertran, va reeixir a salvar gairebé tots els seus béns, però aquest tema no ens interessa aquí, i sí en canvi l'pendegament del territori de la diòcesi.

La delimitació de la nova diòcesi

La part més problemàtica de la creació o posada en funcionament de la nova diòcesi fou la fixació dels seus límits o àmbit al qual s'havia d'estendre la seva jurisdicció.

En els estudis previs a la creació de la diòcesi s'havia previst que la integrarien 258 parròquies o entitats parroquials de la diòcesi d'Urgell i unes 80 parròquies amb uns 400 beneficis de la diòcesi de Vic. El nombre d'esglésies de Vic no és tan exacte, perquè es deia en el projecte inicial que se li integrarien les parròquies dels deganats de Tàrraga, Cervera i Prats de Rei.

Cap de les dues diòcesis afectades es va avenir al projecte inicial de desmembració de les parròquies, i molt menys la diòcesi d'Urgell, tot i estar regida pel bisbe Andreu Capella (1588-1609), amic de Felip II, tan ben disposat a la creació de la nova diòcesi de Solsona.

Les parròquies que es reclamaven a la diòcesi d'Urgell comprenien els antics ardiakonats de Berga i de la vall de Lord, tot el deganat de l'Urgell (amb parròquies situades a l'extrem sud de l'actual comarca de l'Alt Urgell) i bona part de la Noguera i dels sectors urgellens de les actuals comarques de l'Urgell i de la Segarra.

Segons la primera delimitació o projecte, el límit amb la diòcesi de Vic s'iniciava al lloc de Maians, el punt més llevantí de contacte dels antics deganats de Manresa i de Prats del Rei, i partia la diòcesi de Vic a l'altura de Rubió i Jorba, mentre que amb la diòcesi d'Urgell, a més dels deganats de Berga i de la vall de Lord, se li demanaven totes les parròquies situades a l'esquerra del riu Segre entre Bassella i Tèrmens, per baixar des d'aquí vers Mollerussa i Utxafa-

va, que eren les poblacions més extremes del deganat d'Urgell, el qual formava part de la diòcesi de Vic des de la seva reorganització al llarg dels s. XI i XII (11).

Les negociacions, protestes, al·legats i instàncies fetes per aquesta qüestió a partir del s. XVI serien matèria per a un voluminós llibre. Les de la diòcesi de Vic es troben en bona part recollides i extractades en l'obra de Ll. Nadal (12), mentre que les protestes i gestions del bisbat d'Urgell són en bona part inèdites i només en dona una notícia, sempre força parcial, D. Costa i Bafarull.

Per solucionar aquests problemes, el papa Climent VIII va expedir una nova butlla el 8 de maig de 1595, per la qual creava una comissió que devia precisar el nombre de parròquies que s'havien de segregar de cada diòcesi i formar la

rables a la seva unió amb Solsona (13). També es dirigiren pel mateix fet instàncies a Madrid, però la resposta de la cort fou sempre que l'afer no li competia a ella, sinó a l'arquebisbe de Tarragona.

Amb Vic es va arribar a una concòrdia a finals del 1597 que fou refrendada el 2 de gener de 1598; segons aquesta, passaven a la nova diòcesi de Solsona 21 parròquies i 6 sufragànies, les següents: Cervera amb la seva annexa de Vergós, Granyanella amb l'annexa de la Mora, la Curullada amb les annexes de Torredra i Fenolleres, Montornès amb l'annexa de Mas de Bondia, Granyena, Tàrrega amb l'annexa de Mas d'Estadella, el Talladell, Vilagrassa, Anglesola, Castellnou de Seana, Fondarella, Sidamunt, Palau, Miralcamp, Mollerusa, Utxafava, Golmés, Vilanova de Bellpuig, Bellpuig amb l'annexa de Seana, Verdú i Preixa-

xim els límits de les diòcesis amb els límits de les províncies, gairebé tot el sector salvat el 1598 va passar a Solsona. En aquesta data varen unir-se a Solsona 23 parròquies de la diòcesi de Vic, les del deganat inicial de St. Antolí i la Molsosa, per pertànyer a la província de Lleida, i les del Bages de Súria i de Balsareny. També varen passar a l'arxidiòcesi de Tarragona sis parròquies del veïnat de Sta. Coloma de Queralt.

El litigi amb la Seu d'Urgell fou de molt més llarga durada. La sentència donada per la comissió presidida per l'arquebisbe de Tarragona va confirmar el desmembrament de les 258 parròquies inicials. En principi, i en virtut de la butlla papal que creava la comissió, aquesta decisió era inapel·lable, i per això Roma no va admetre inicialment les propostes que dirigiren la cúria i síndics del capítol d'Urgell i fins el propi bisbe Andreu Capella, tan partidari de la creació de la diòcesi de Solsona.

Al bisbe Capella el va succeir el bisbe Bernat de Salbà (1610-1620), el qual va mantenir la protesta i va instar de nou diferents vegades en contra de la desmembració fixada a finals del 1597, fent per això pressions a Roma i a Madrid. Cap a l'any 1620 el nou bisbe de Solsona, Joan Alvaro, (1613-1623) i el d'Urgell havien arribat a un principal acord, gràcies a les súplices o a la pressió del rei Felip IV. El papa Gregori XV va acceptar la negociació i, així, el 5 de gener de 1623 va expedir una butlla en què admetia que només se separessin de la diòcesi d'Urgell 114 viles, llocs i castells, amb la qual cosa se salvaven per a la diòcesi d'Urgell 14 parròquies, que eren bàsicament les que estaven situades entre el riu Segre i els límits actuals de la diòcesi. A la butlla s'enumeren les 114 parròquies que passen a Solsona.

Les 144 restants que quedaren per a la diòcesi Urgell es troben a les actuals comarques de l'Urgell, la Segarra i un bon sector de la Noguera, bàsicament a les riberes del Segre i del Sió.

La presa de possessió de les parròquies en litigi passades definitivament a Solsona es va fer el 7 de gener de 1624, alhora que es destinava com a tercer bisbe de Solsona el castellà Miguel de los Santos San Pedro.

Així es va poder estructurar finalment la diòcesi de Solsona amb cinc oficialats i dos deganats; amb les parròquies que foren de la diòcesi d'Urgell es varen crear els oficialats Major o de

Mollerusa.

JOAN VALLS

nova demarcació de Solsona. Eren designats, com a membres d'aquesta comissió, l'arquebisbe de Tarragona, el bisbe de Tortosa i el nunci del papa a Espanya, el qual tot seguit va sotsdelegar la seva tasca en la persona de l'abat de Poblet, dom Francesc Bataller.

Tarragona es convertí en el centre on s'enviaven els informes i sol·licituds a favor o en contra de la segregació d'algunes parròquies o llocs d'especial conflicte; així consta, per la part de Vic, que varen enviar els seus informes oposant-se a la seva separació de Vic els consells o ajuntaments de Tàrrega i de Prats de Rei, mentre que Cervera i Calaf hi enviaven els seus escrits declarant-se favo-

na. El bisbe de Solsona va fer la seva primera visita a aquestes parròquies, començant per Cervera, entre el 8 d'abril i el 10 de juny de 1598.

Aquest és el límit que va quedar establert amb Solsona fins al 1957. S'havia salvat per a la diòcesi de Vic el deganat de Prats de Rei, el sector de les Selves, centrat en Sta. Coloma de Queralt, i un bon tros de territori a l'altra banda de la Penedella, fins a St. Pere dels Arquells (Rubinat) i Montlleó, el qual, durant un temps, va formar el deganat de St. Antolí, refós o traspasat després a Sta. Coloma de Queralt.

L'any 1957, amb motiu de l'intent del govern de la dictadura d'adequar al mà-

Súria.

JOAN RIBERA

Solsona, el de St. Llorenç de Morunys, el de Bagà, el de Berga i el de Cardona, i amb les parròquies traspassades de Vic, els deganats de Cervera i el de Tàrrrega, als quals es varen unir algunes parròquies veïnes, guanyades a la Seu d'Urgell (14).

NOTES

1. Aquest treball, intítulat *Les transformacions i canvis en l'estructura monàstica catalana l'any 1592*, es publicarà ben aviat en la miscel·lània que es prepara per al Dr. Casimir Martí, fins fa poc director de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Varem tractar també del tema, de manera molt sintètica, a la *Història de l'Església a Catalunya*, Barcelona, Ed. Claret, col. Festa, 10, 1989, p. 125-128.
2. LLORENS I SOLÉ, Antoni. *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya, I*, Lleida, 1986, p. 391-392.
3. Una síntesi sobre aquesta política reial la donem a l'esmentada *Història de l'Església a Catalunya*, p. 125-126.
4. Una revisió dels principals monestirs catalans confirma plenament el que hem apuntat: el 1570 va quedar vacant el ric monestir de St. Serni de Tavèrnoles, i ja no es va proveir més fins que el rei el va fer suprimir el 1592 i va aplicar les seves rendes a la creació d'un seminari per a la formació dels sacerdots a la Seu d'Urgell. També estigueren sense abats i en mans de segrestadors reials: St. Cugat del

Vallès entre 1573 i 1589, Breda entre el 1576 i 1593, Sta. Maria de Ripoll entre 1586 i el 1596, Banyoles a partir del 1569, etc., entre les grans canòniques augustianes estaven sense abat o amb segrestadors reials: Manresa entre 1572 i el 1591, St. Joan de les Abadesses a partir del 1581, Solsona entre el 1581 i el 1586, Vilabertran a partir 1580, etc. És cert que en el fet hi havia també l'intent d'alliberar dites abadies de les provisions i comendes papals, però l'interès per la seva economia era també primordial, com es veu pels informes a la corona d'alguns d'aquests segrestadors.

5. La transcriu A. LLORENS, op. cit., p.

396-397, citant l'A.M.S., lligall 136, núm. 2, fols. 23-27.

6. NADAL, Lluís B. *Episcopologio de Vich*, Vich, Imp. Vda. R. Anglada, 1904, p. 126. Nadal cita l'Arxiu Municipal de Vic, llibre 10 d'acords, lloc on hi hem trobat altres notícies sobre l'afer.
7. LLORENS. op. cit., p. 400-402.
8. Tractem aquest aspecte en el treball citat a la nota (1).
9. LLORENS. op. cit., p. 397-399.
10. Catalunya no compta amb estadístiques o censos generals entre el 1553 i el 1717, només coneixem alguns censos parcials. Un d'ells es va fer el 1595, precisament amb motiu de o per facilitar la desmembració i fer el recompte de gent de les diòcesis de Vic, Solsona i Urgell. Aquest cens el varen publicar Antoni SIMON i Ramon ALBERCH, «El Cens del 1595 Bisbats de Solsona, Vic i Alt Urgell» dins la *Revista Catalana de Geografia*, anys III i IV, núm. 9 a 16, 1980-1981, Barcelona, Ed. Montblanc Martín, p. 80-103. Hi consta que Solsona tenia 345 focs o famílies el 1553, 700 el 1595 i 345 el 1717, i Manresa figura amb 350 focs el 1553, 900 el 1595 i 1030 el 1717. Balaguer no consta curiosament en el cens, en sabem només que tenia 369 focs el 1553 i 1615 el 1717. Les xifres del cens esmentat de 1595 les trobem molt inflades i arrodonides, i per tant molt poc fiables.
11. COSTA I BAFARULL, Domingo. *Memorias de la Ciudad de Solsona y su Iglesia*, 1, Barcelona, Ed. Balmes, 1949, p. 344-347.
12. NADAL, op. cit., p. 132-133, 135-138, 140-151 i 152.
13. NADAL, op. cit., p. 132-135.
14. COSTA I BAFARULL, op. cit., p. 346-347.

Antoni Pladevall i Font,
historiador.

Balsareny.

JOAN RIBERA